

Schaktning för ladugårdsbygge vid Nedra Vannborga

Särskild arkeologisk utredning 2011

Nedra Vannborga 6:1, Köping socken, Borgholm kommun, Öland

Ulrika Söderström

KALMAR LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2011:22

Schaktning för ladugårdsbygge vid Nedra Vannborga

Särskild arkeologisk utredning 2011

Nedra Vannborga 6:I, Köping socken, Borgholm kommun, Öland

Författare	Ulrika Söderström
Copyright	Kalmar läns museum
Redaktion	Per Lekberg, Seija Nyberg
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	I400-352X

Abstract

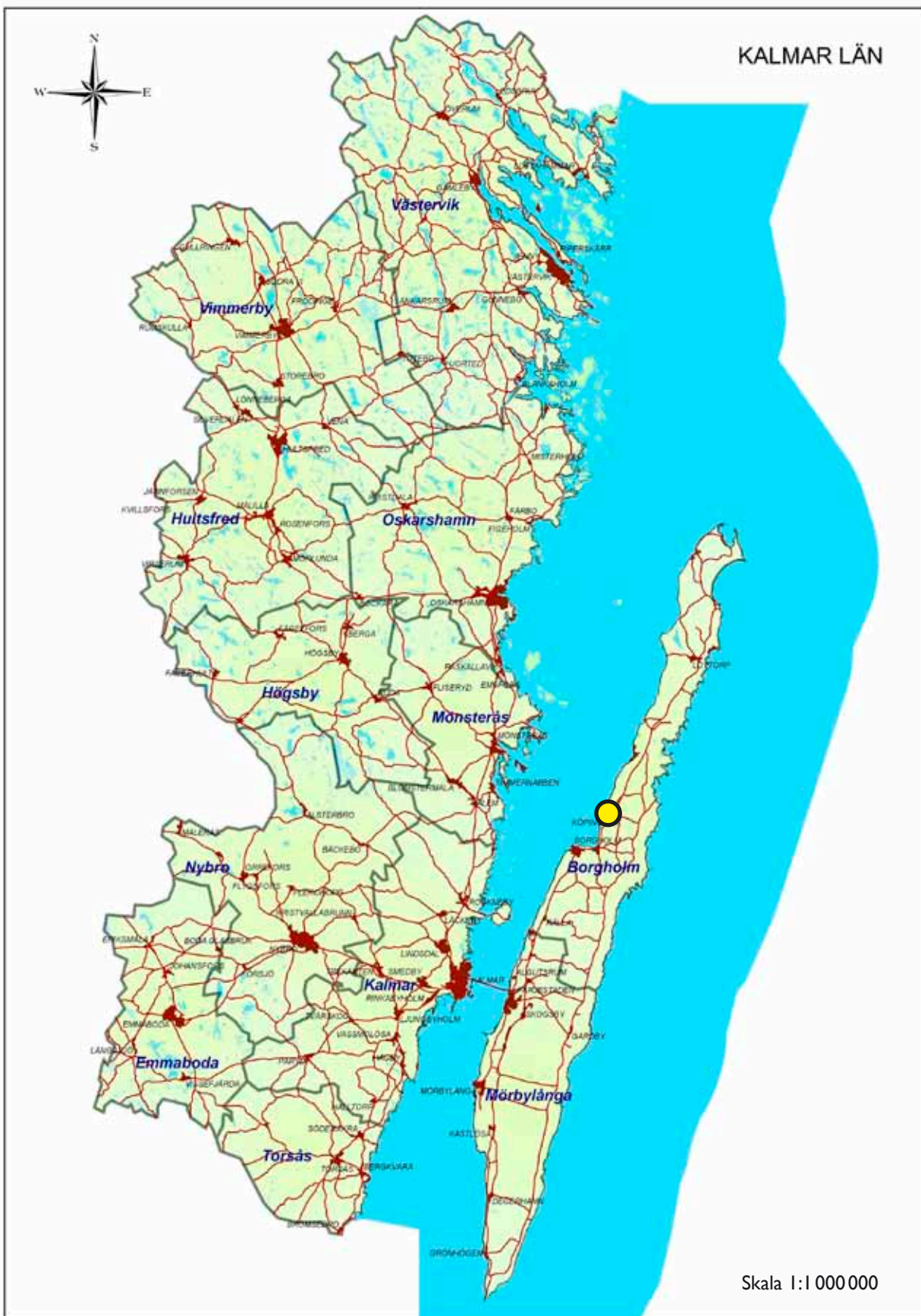
Keywords: culture layer, settlement, Nedra Vannborga, Öland

In September 2011, Kalmar County museum performed an archaeological investigation at Nedra Vannborga, Öland. The cause for the investigation was a plan to build a new cowshed and relating roads in the north and south of the

site. In the northern part of the investigation area, within the stretch of the northern road, a culture layer was found. No other indications of ancient remains was detected and no finds were collected.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Kunskapsläget	9
Genomförande	13
Resultat	14
Tolkning och åtgärdsförslag	18
Referenser	20
Tekniska och administrativa uppgifter	21

Karta över Kalmar län med undersökningsområdet markerat.

Sammanfattning

Inför en planerad nybyggnation av ett djurstall med tillhörande anslutningsvägar i norr och söder, genomförde Kalmar läns museum på uppdrag av Länsstyrelsen i Kalmar en arkeologisk utredning, etapp 2, inom rubricerad fastighet. Området är beläget i en fornlämningsrik bygd med närhet bl.a. till en fornborg (Raä 92:1), gravfält (Raä 93:1) från brons- och järnålder. Flera lösfynd i form av slagen flinta och kvarts har gjorts i närområdet.

Endast schakt 2, som lades längs den norra vägsträckningen, påträffades anläggningar som var arkeologiskt intressanta. Strax nedanför i vad som kan ses som den sydvästra slutningen av en liten förhöjning i åkern framkom ett lager, mellan 0,1-0,2 meter tjockt. Efter vidgning av schaktet och undersökning av ytskiktet av lagret kunde det konstateras som med all sannolikhet varande ett forntida kulturlager. I lagret fanns kol, brända och obrända ben samt djurtänder. Inga fynd tillvaratogs vid undersökningen.

Inom den del där ladugården skall uppföras påträffades ett recent, stenfyllt dike med en diffus rundad anläggning. När denna genomgrävdes till 50 % påträffades sprängsten och den indikation som funnits i ytan försvann. Anläggningen tolkas som tillhörande det stenfyllda diket och inte som fornlämnning.

Kalmar läns museum konstaterade i fält att den planerade vägsträckningen kommer att korsas av den nyfunna fornlämningen. Dock kan ingrepp i den påträffade fornlämningen undvikas om vägsträckningen flyttas längre mot sydväst. Förslag på sådant alternativ inskickades till Länsstyrelsen i Kalmar. Om den planerade, N delen av vägsträckningen trots allt skulle bli aktuell såsom den ursprungligen var tänkt rekommenderar Kalmar läns museum att en arkeologisk förundersökning av den norra delen av undersökningsområdet där kulturlagret påträffades föregår den planerade exploateringen. Länsstyrelsen i Kalmar beslutar om vidare åtgärder.

Inledning

Inför en planerad nybyggnation av ett djurstall med tillhörande anslutningsvägar i norr och söder, genomförde Kalmar läns museum en arkeologisk utredning, etapp 2, inom fastigheten Nedra Vannborga 6:1, Köping socken,

Borgholms kommun, Öland. Utredningen genomfördes under 2 dagar i september 2011. Ansvarig i fält var arkeolog Ulrika Söderström som också ansvarat för rapportarbetet. Deltog i fält gjorde även fil. dr enhetschef Per Lekberg.

Topografi och fornlämningsmiljö

Nedra Vannborga ligger på en av de nordsydligt löpande strandvallarna nedanför västra landborgskanten, ca 15-20 meter över havet. Byn omgärdas av ett öppet åkerlandskap som i väst, knappt 200 meter från byn, möts av Kalmarsund. I öster tornar mindre lövskogsdungar och i norr gränsar byn mot Övra Vannborga by. Väg 136 löper förbi strax öster om byn i SSO-NNV riktning.

Undersökningsområdet ligger i ett öppet åkerlandskap med vissa partier av lövskog som kantar området framförallt i söder och i öster. I den norra delen finns ett mindre höjdparti som under forntiden möjligen har utgjort en udde och gränsat mot våtare partier i väster. Än idag är den västra delen av områdets marker sankna på sina håll. Jorden består av ett grunt matjordslager som följs av ett skikt med grusblandad sand och kalkgrus innan kalkberggrunden framträder.

Exploateringsområdet ligger i Köping socken som är en av de mest fornlämningsrika på Öland (fig.1). Här finns lämningar från alla tider och flera stora arkeologiska undersökningar har genomförts i socknen, bl.a. i Köpingsvik som ligger knappt 4 km sydväst om området. Strax norr om undersökningsområdet ligger fornborgen Raä 92:1. Denna består av en ringformad vall som är ca 12 meter bred och 0,4-0,7 meter hög. Väster om fornborgen har ett stort antal lösfynd gjorts. Bl.a. framkom en flintdolk (Raä 177:1) och en bergartsyxa med skafträna (Raä 176:1) i samband med stenplockning

i åkern på 1970-talet. Ett antal lösfynd av slagen flinta och kvarts har också gjorts i samma område (Raä 315:1-319:1). Ungefär 200-300 meter sydväst om undersökningsområdet finns ett hägnadssystem med stenhusgrunder, Raä 91:2. Även ett antal gravfält och gravar finns registrerade i närområdet. I sydost finns bl.a. gravfältet Raä 93:1 som består av 6 runda stensättningar och norr om fornborgen ligger en rund stensättning (Raä 94:1) med en central hällkista.

Kunskapsläget

I närområdet har ett par arkeologiska undersökningar utförts. En av de mer omfattande är boplatsen Raä 419:1, vars nordvästra del undersöktes av Kalmar läns museum mellan åren 1989-1991. Boplatsen ligger ca 1 km norr om den nu planerade ladugården. Inom ett förhållandevis litet område påträffades mer än 2000 anläggningar från olika tidsperioder, varav den äldsta utgjordes av en överlagrad grav från mesolitikum (Raä 189:2). Överlagringsproblematiken blev här ytterligare tydlig då en grav (Raä 189:1) från förromersk järnålder påträffades överlagrad av minst 19 grophus från yngre järnålder tillsammans med en större aktivitetsyta från samma tid. Bland fynden kan nämnas en stor mängd brynen (hela, fragment och halvfabrikat), kvarnstenar, sländtrissor, vävtyngder, bennålar, delar av kammar i ben, glaspärlor, slagg, båtnitar och järnkivlar, myr-

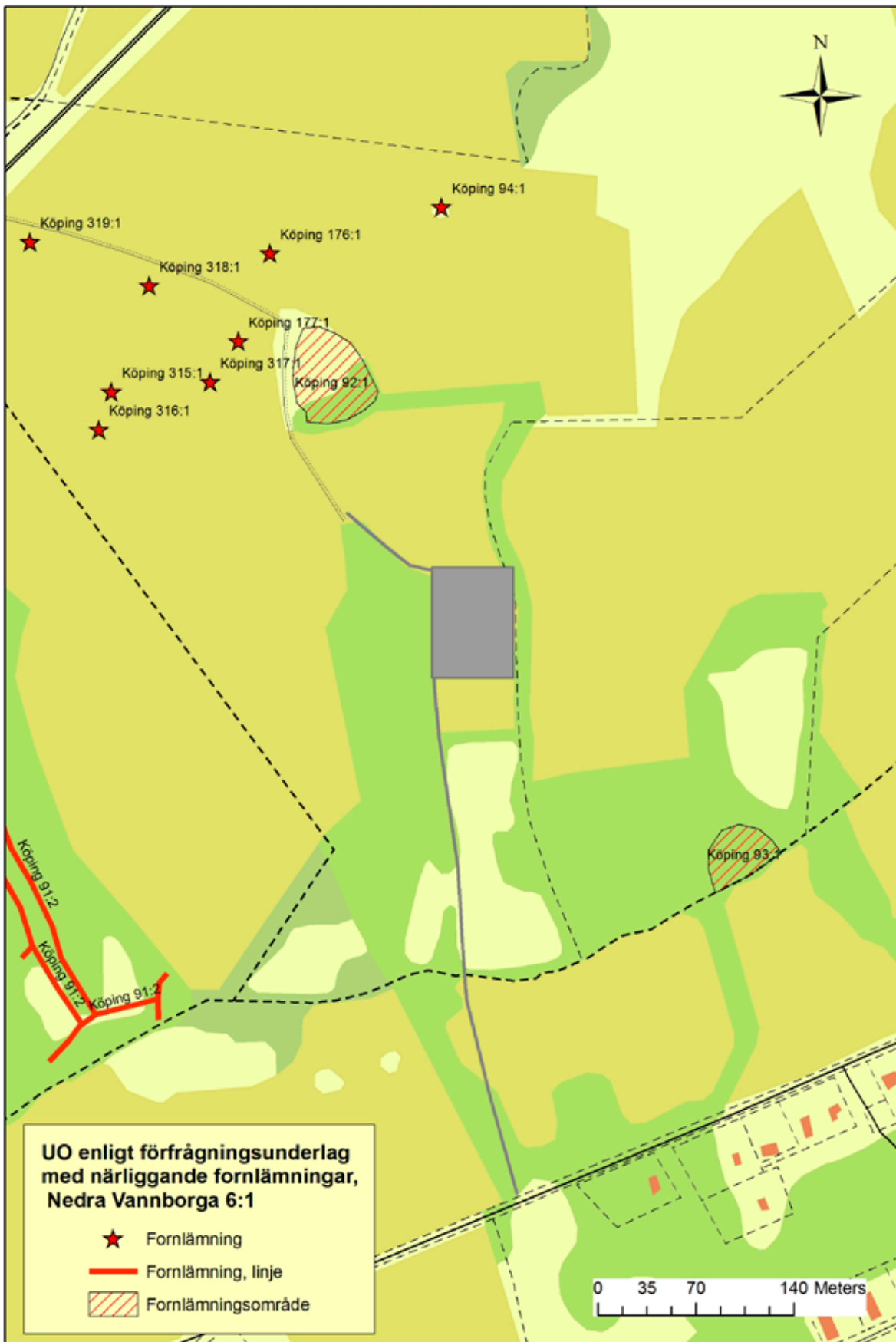

Fig.1. Karta över undersökningsområdet och närliggande fornlämningar.

malm, bronsmycken såsom nålar och spän-
nen, keramik, en stor mängd djurben (främst
fisk), samt flinta och kvarts. Boplatsen datera-
des med hjälp av fynden till tiden 600-1000 AD
(Fallgren *et al* 2009).

År 2004 genomfördes en arkeologisk för-
undersökning i form av schaktövervakning i
samband med nerläggandet av elkabel för de
vindkraftverk som skulle byggas vid Övra
Vannborga. Kabelschaktet grävdes ända till
Köpingsvik och tangerade därför Nedra Vann-
borgas marker. Vid undersökningen kunde
konstateras att inga fornlämningar, kända
eller okända, berördes av exploateringsföreta-
get (Schulze 2004).

Raä-nr	Typ	
91:1-2	Hägnadssystem och stenhusgrunder	Jää
92:1	Fornborg	Jää
93:1	Gravfält	Brå-Jää
94:1	Stensättning, rund	Brå-Jää
176:1	Fyndplats flintdolk	Stå
177:1	Fyndplats för stenyx	Stå
315:1	Fyndplats, slagen flinta	Stå
316:1	Fyndplats, slagen kvarts	Stå
317:1	Fyndplats, kopparmynt	1700-tal
318:1	Fyndplats, slagen flinta	Stå

Tabell 1. Beskrivning av närliggande registrerade fornläm-
ningar.

Fig.2. Karta över dragna utredningsschakt med påträffade anläggningar.

Genomförande

Totalt drogs 26 sökschakt om ca 420 löpmeter inom avgränsningen för exploateringsyta och vägar (fig.2.). Schaktlängden varierade mellan ca 8 och 30 meter beroende på var de förlades. För att täcka in ytan där ladugården planeras byggas lades en del schakt diagonalt över ytan och blev således längre än andra. När indikationer på arkeologiska lämningar påträffades avbröts som regel schaktningen och återupptogs ett tjugotal meter längre bort. Undersökningsområdets utbredning där ladugården planeras var markerat med käppar medan vägens sträckning följde utkanten av åkerlapparna och det längsgående dikets sträckning. I norra delen lades schakten så att de anslöt till den befintliga grusväg som leder in till åkern. I södra delen avgränsades fastighetens ägor av en stenmur och tanken var att ledningen skulle gå genom nästa fastighet ut till den korsande Dalbyvägen. Men då tillstånd till markingreppet inte hade inhämtats vid undersökningstillfället beslutades det tillsammans med fastig-

hetsägaren att resterande ledningssträcka skulle undersökas vid senare tillfälle eller att alternativ väg skulle tas fram.

Schaktningen skedde med traktorgravare som fastighetsägaren själv körde. Hela undersökningsytan bestod av öppen åkermark men längs vägsträckningen i söder kantades sträckan av en skogsridå i väster. Matjordslagret var förhållandevis grunt över hela ytan, ca 0,15-0,25 m, undergrunden bestod till största del av grusig till stenig morän och därefter kalkberggrund.

De framkomna anläggningarna fotograferades, dokumenterades och ett urval av dem grävdes till 50 % för att konstatera eller avfärda fornlämning. För att bekräfta fornlämningsstatus på det framkomna lagret i schakt 2 undersöktes en mindre del av ytskiktet i den nordöstra delen. Samtliga schakt, anläggningar och lager mättes in med GPS. Inga fynd insamlades vid undersökningen.

Resultat

Endast schakt 2, som lades längs den norra vägsträckningen, påträffades anläggningar som var arkeologiskt intressanta. Strax nedanför i vad som kan ses som den sydvästra slutningen av en liten förhöjning i åkern framkom ett lager, mellan 0,1-0,2 meter tjockt. Lagret framträdde som en sotig lins i schaktkanten (fig.3) och var knappt synbart medan schaktningen pågick. Schaktet där lagret framkom vidgades åt både nordost och sydväst för att kunna konstatera storlek och sammansättning. Det visade sig att det bredde ut sig åt båda håll och att det fanns tydliga spår av kol i ytan. Dock var det svårt att utifrån detta bestämma om lämningen var av forn eller recent karaktär varför en mindre del av ytskiktet undersöktes i lagrets nordöstra del. Lagret visade sig vara kompakt, fett och svårtat med tydliga inslag av kol, ben och tänder (fig.4). Benmaterialet var fragmenterade, både brända och obrända. Två tänder påträffades i lagret, med all sannolikhet från djur.

Mörkfärgningarna fortsatte in i schaktkanten i nordost men undersöktes inte ytterligare då det bör ske vid en eventuell förundersökning. För att exploatören skulle kunna undvika ingrepp i konstaterad fornlämning vid den planerade exploateringen vidgades schaktet ytterligare mot väster. Syftet var att försöka fastställa hur långt mot väster lagret fortsatte. Efter vidgning kunde det konstateras att kulturlagret dog ut mot den stenmur som låg i anslutning till området. I samband med vidgningen avsåktes ytan och intilliggande schakt med metalldetektor, dock utan indikation. Inga fynd tillvaratogs.

Inom den yta där ladugården är planerad att uppföras framkom i norra delen av schakt 11, fem runda, brunröda anläggningar (fig.5). Anläggningarna påträffades a 0,25 m under matjordslagret i den grusiga moränen. Samtliga mätte ca 0,2 meter i diameter. 3 av anläggningarna, A101, A102 och 104, undersöktes till 50 % (fig.6). Samtliga var runda i plan, ca 0,2 m i diameter. Fyllningen bestod av brunröd sand ner till ca 0,15 m, därefter dog indikationen ut och undergrunden tilltog. Inget kol eller andra fynd kunde iakttagas vid genomgrävningen. Anläggningarna fotograferades och dokumenterades i plan och profil. Efter undersökningen avskrevs anläggningarna från att vara av forntida karaktär.

I den sydvästra delen av schakt 16 påträffades en smal stenpackning med ca 0,1 m i diameter stora stenar i ytan. När schaktet sedan vidgats ytterligare framkom en ny stenpackning, lagd i rundad form med en del kol inblandat i fyllningen mellan stenarna (fig.7,8). I anslutning till denna fanns ansamlingar av sprängsten vilket gjorde att misstanken väcktes att anläggningen var av recent karaktär. I ytan fanns ett tiotal större stenar ca 0,10-0,20 m i diameter. Fyllningen bestod av sand med flera stråk av svärta och mindre kolbitar. Anläggningen undersöktes först med hjälp av spade för att fastställa karaktär. Svärtan som fanns i ytan avtog snabbt och knappt 0,3 m ner i snittet kom ytterligare sprängsten inblandat. För att få en ordentlig profil snittades anläggningen till 50 % men inga andra indikationer eller fynd framträdde.

Fig.3. Det påträffade lagret syntes som en sotig lins i schaktkanten. Foto: KLM.

Fig.4. Ett fett lager innehållande kol, ben och minst två djurtänder. Foto: KLM.

Fig.5. I schakt II framkom fem runda, rödbruna anläggningar. Här A103 i plan. Foto: KLM.

Fig.6. Anläggning 103, profil. Foto: KLM.

Fig.7. Schakt I6 med de två anläggningarna. Närmast i bild den smala stenpackningen. Foto: KLM.

Fig.8. I mitten av schaktet, strax sydväst om diket framkom en rund stenläggning. Foto: KLM.

Tolkning och åtgärdsförslag

Stenläggningen som först påträffats i schakt 16 kunde följas vidare mot sydväst men kunde utan att undersökas närmare bekräftas som ett stenfyllt dike (fig.9). Detta kunde sedan följas vidare mot väster och var även synligt i schakt 18. Anläggningen som fanns i närheten kunde efter undersökning bekräftas som recent och utgör troligen en rest av det arbete som utträtats vid igenfyllningen av det närliggande diket. Den intilliggande ansamlingen av sprängsten och det faktum att sprängsten även fanns inblandat i fyllningen styrker den uppfattningen

I detta skede av undersökningen är en säker datering svår att göra av det kulturlager som framkom i schakt 2 längs den norra delens vägsträckning. Dess topografiska läge i den sydvästra sluttningen av kullen, sammansättning och karaktär pekar dock på att det med all sannolikhet är forntida. Den vägsträckning som planerades och presenterades i förfrågningsunderlaget före undersökningen kommer därmed alltså att gå genom fornlämning. Om den planerade, N delen av vägsträckningen trots allt skulle bli aktuell såsom den ursprungligen var tänkt föreslår Kalmar läns museum att en arkeologisk förundersökning av den del av undersökningsområdet där kulturlagret påträffades föregår den planerade exploateringen. Länsstyrelsen i Kalmar beslutar om vidare åtgärder.

I fält konstaterades dock att ingrepp i den påträffade fornlämningen kan undvikas om vägsträckningen flyttas längre mot sydväst (fig.10). En sådan väg föreslogs därför för Länsstyrelsen i Kalmar som fattar slutgiltigt beslut i frågan.

Fig.9. Det stenfyllda diket som påträffades i schakt 16 fortsatte vidare mot sydväst och syntes även i schakt 18. Foto: KLM.

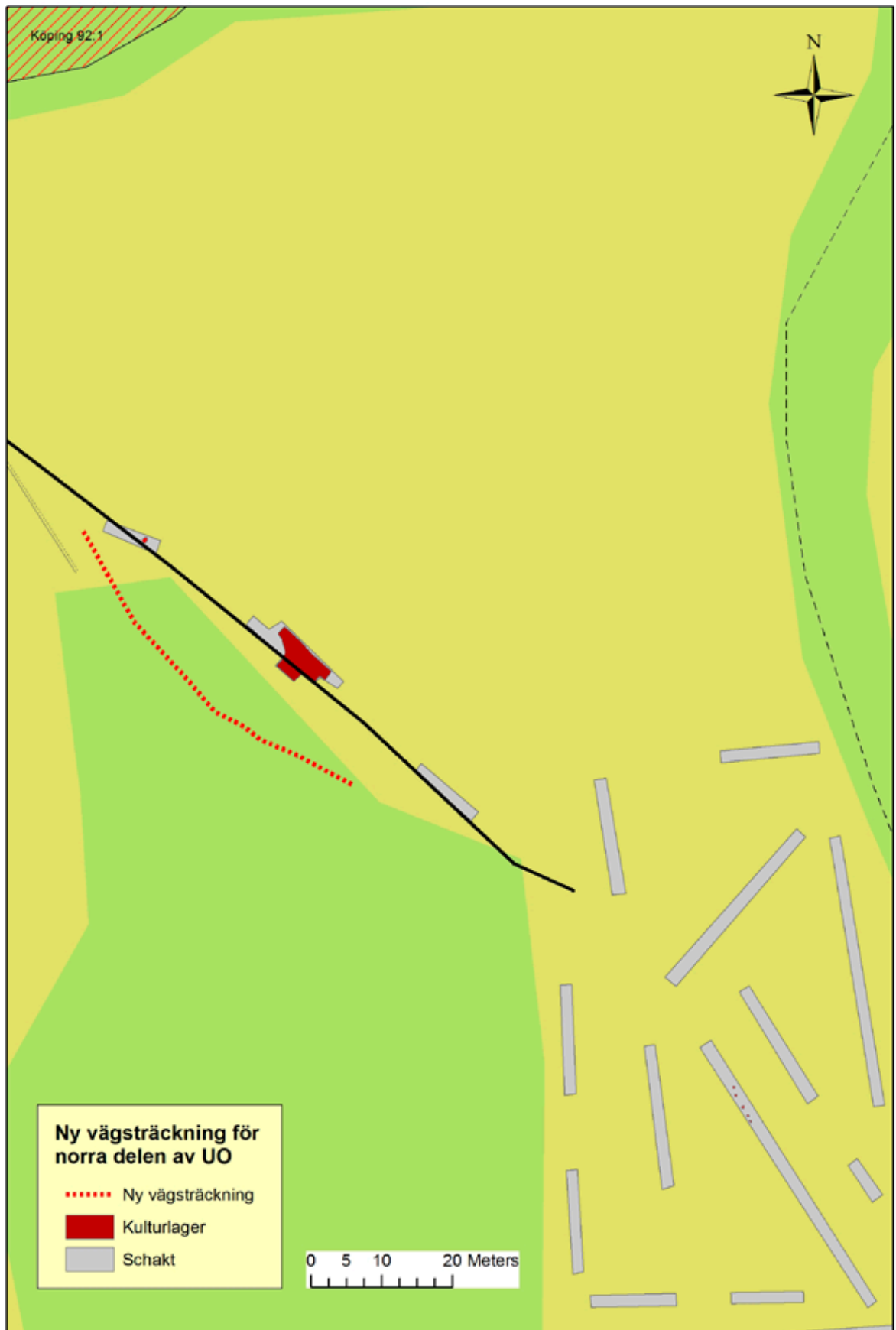

Fig.10. Karta över alternativ vägsträckning föreslagen för Länsstyrelsen i Kalmar.

Referenser

Fallgren, J-H, Petersson, M & Rydberg, M.
2009. *Övra Vannborga. Arkeologisk undersökning. Övra Vannborga 1:1, Köpings socken, Öland. Nationella rapportprojektet 2008*. Kalmar läns museum, rapport 2009:4.

Schulze, H. 2004. Schaktning för vindkraftsel i Nedra Vannborga. Arkeologisk undersökning 2004, Köping socken, Öland. Kalmar läns museum, rapport 2005.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-1014-10

Kalmar läns museums dnr: 33-464-10

Projektnummer KLM: A2011036

Uppdragsgivare: Håkan Johansson, Nedra Vannborga by 2,
387 96 Köpingsvik

Landskap: Öland

Kommun: Borgholm

Socken: Köping

Fastighet: Nedra Vannborga 6:1

Ekonomisk karta: 5H1b NV

X koordinat: 6309543

Y koordinat: 1557155

M ö h: 15-20 möh

Fältarbetstid: 32 tim

Antal arbetsdagar: 2 dagar

Maskintid: 16 timmar

Personal: Ulrika Söderström, Per Lekberg

Foto, Du nr: Du200

Fynd: Inga fynd insamlades vid undersökningen

Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.

Inmätning: RTK

Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem RT90 2,5 gon V

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se